כב' בניסן התשפ"ד
1 במאי 2024

טיוטת תיקון תקנות שירותי הדת היהודיים (בחירות רבני עיר), התשפ"ד–2024: קריאה לביטול הוראות הפוגעות במנהל תקין ובכוח הבחירה של הציבור המקומי

א. תקציר

במהלך השנה האחרונה נידונה בוועדת חוקה של הכנסת הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (בחירות רבני עיר, רבנים אזוריים, רבני יישוב ורבני שכונות), התשפ"ג-2023. לאחר דיונים סוערים, עם פרוץ מתקפת חמאס בשמחת תורה התשפ"ד, 7.10.23, הוסרה ההצעה מסדר היום. בהמשך, במהלך חודש מרץ 2024 נעשה ניסיון לחדש את הדיונים בהצעת החוק בוועדת החוקה, אולם בעקבות ביקורת ציבורית חריפה והתנגדות פוליטית מתוך הקואליציה, בוטל הדיון. על רקע זה, על אף הביקורת הציבורית, עיקרי התקנות המוצעות מבקשות להעביר בדרך עקיפה את עיקרי הצעת החוק, וזאת תוך פגיעה במנהל תקין, בשוויון ובייצוג הציבור בהליכי בחירת רבני עיר, באופן שיש בו כדי להגביר משמעותית את הניכור הציבורי כלפי הממסד הרבני. לאור כל האמור, אנו קוראים לבטל את מכלול הוראות תיקון התקנות הפוגעות בעקרונות יסוד אלה, ולהותיר את הוראות התקנות הקיימות בעניינים אלה על כנן.

ב. רקע ועיקרי התקנות המוצעות

הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (בחירות רבני עיר, רבנים אזוריים, רבני יישוב ורבני שכונות), התשפ"ג–2023, הונחה על שולחן הכנסת ביוזמת חברי הכנסת ארז מלול ושמחה רוטמן, וביום 28.6.23 התקבלה במליאת הכנסת בקריאה טרומית. לאחר דיונים סוערים, עם פרוץ מתקפת חמאס בשמחת תורה התשפ"ד, 7.10.23, הוסרה ההצעה מסדר היום. בהמשך, במהלך חודש מרץ 2024 נעשה ניסיון לחדש את הדיונים בהצעת החוק בוועדת החוקה, אולם בעקבות ביקורת ציבורית חריפה והתנגדות פוליטית מתוך הקואליציה, **הצעת החוק הוסרה מסדר היום** ביום 19.3.24.

כעת מבקשים מגישי ההצעה להעביר את עיקריה בתור תקנות. התקנות המוצעות יביאו לשינוי תקנות שירותי הדת היהודיים (בחירות רבני עיר), התשפ"ב–2022, אשר קבעו הסדר שחיזק את כוחה של מליאת הרשות המקומית בבחירת רבני ערים, קבע רף תחתון לייצוג נשים שלא יפחת מ-40% מקרב חברי האסיפה הבוחרת, וקצב את כהונת רבני העיר לעשור שנים עד קיומן של בחירות חדשות. תקנות אלו חיזקו עקרונות של שוויון, מנהל תקין ושיקוף רצון הציבור המקומי בהליכי בחירת רבני עיר.

ואולם, על פי התקנות המוצעות כעת:

1. תבוטל כליל סמכות הרשות המקומית למנות נציגי ציבור לאספה הבוחרת, ואלה יוחלפו בנציגי הרבנים הראשיים וחברי מועצת הרבנות הראשית.

2. יצומצם ייצוגן של נשים באספה הבוחרת – במקום רף תחתון של 40% מחברי האספה, הרף יעמוד על שליש בלבד.
3. תבוטל קציבת הכהונה של רב העיר, כך שרב יוכל לכהן עד גיל 70 עם אפשרות הארכה לגיל 75 ללא קציבת כהונה. כלומר, תיתכן כהונה רצופה של עשרות שנים.
4. תקבע אוטומטית משרה מלאה עבור רבנים בערים שמספר תושביהן 15,000 ומעלה (במקום 20,000 ומעלה), וכן תורחב האפשרות העומדת בפני השר לשירותי דת למנות רב עיר שני בעיר שמספר תושביה עולה על 50,000 (במקום 100,000). דברי ההסבר לטיוטת תיקון התקנות לא כוללים כל הוכחה לצורך ציבורי במינויים נוספים, ואף במהלך הדיונים בהצעת החוק לא הוצגה הוכחה כזו. זאת, באופן המעלה חשש כי המניע להרחבת אפשרויות המינוי, על חשבון הקופה הציבורית, אינו טובת הציבור.

ג. קריאה לביטול ההוראות הפוגעות במנהל תקין, בשוויון ובכוח הבחירה של הציבור המקומי

מכלול עיקרי התקנות המוצעות מתאפיין במכנה משותף – **הגברת מאפייני הריכוזיות והשליטה בממסד הרבני בישראל, על חשבון כוח הבחירה וההשפעה של הציבור המקומי**. מאפיינים אלה מעלים קשיים ניכרים במישורים רבים, ולהלן נתמקד בעיקריים שבהם.

ראשית, **ביטול השפעת הרשות המקומית על הרכב האספה הבוחרת,** תוך חיזוק ייצוג השר ומועצת הרבנות תוביל ל"הצנחת" רבנים שרוחם אינה תואמת כלל את רוח הציבור המקומי, ועלולה להוביל אף **לכפיית מינויים במקומות שבהם הציבור המקומי אינו מעוניין בכך.** מנגנון זה אינו סביר, וקל לשער את רמת ההתנגדות שיעורר בקרב הציבור המקומי, הן ביחס לרב "מוצנח" שרוחו אינה תואמת את רוח הציבור, והן ביחס לממסד הרבני בכללותו. על כך מתווספת **פגיעתן של התקנות המוצעות בייצוג הנשי בתהליכי בחירת רבני עיר בהתאם לדין הקיים – ייצוג שאף הוא בגדר "כבשת הרש",** בהינתן שמשרות רבני העיר עצמן חסומות כיום בפני נשים. בנוסף, התקנות המוצעות מאפשרות **להגדיל את מספר רבני העיר, ללא שהוכח שיש בכך צורך ציבורי במתן שירותי דת לציבור**. המינויים הנוספים עלולים לשרת מטרות זרות, תוך הגברת הנטל הכלכלי המוטל על הרשות המקומית.

לבסוף, אשר למשך כהונתם של רבני ערים, מבטלות התקנות המוצעות את קציבת הכהונה שהונהגה בתקנות משנת 2022, ומעמידה את גיל פרישת הרבנים על 70 ו-על 75 לאחר הארכת כהונה. מהלך זה מנוגד למנהל התקין, ומאפשר כהונה ארוכה בת עשרות שנים במשרה שהיא בעלת מאפיינים של נבחר ציבור, גם במצבים של אי-התאמה בין הרב לציבור המקומי או של קשיי תפקוד.

ההסדר בתקנות המוצעות יפגע בשוויון ובמנהל התקין, תוך העמסת הנטל הכלכלי על הרשות המקומית לצד ביטול סמכותה להשפיע על השירות הניתן לציבור. כל זאת, באופן שאינו סביר, ויוביל לעליה

משמעותית ברמת הניכור הציבורי כלפי הממסד הרבני. לאור כל האמור, אנו קוראים לבטל את מכלול הוראות תיקון התקנות הפוגעות בעקרונות יסוד אלה, ולהותיר את הוראות התקנות הקיימות בעניינים אלה על כנן.

מרכז מנומדין למשפט יהודי ודמוקרטי

הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן